

ODBRANA POEZIJE¹

Svi koji smo danas ovde prisutni očito verujemo u poeziju, pa počnimo njome ovaj razgovor. 1996. napisao sam ovu pesmu koja se zove „Zanosi“.

ZANOSI

Došli smo iz Ledenog Doba
delamo za zanose.
Lovac, Majka,²
izvrnutih proročkih pogleda

dolazimo iz Ledenog Doba
sve stvari u dva pola
sveštenik, čovek-zver
ja se ravnam da bih trčao
kao čovek se digao.

Došli smo iz Ledenog Doba
hodom Majki
hodom moći
hodasmo gde more sada je

zemlju suhu stvorili smo
kroz zanose to rekli smo
svojim je polovima spalili smo
ali jezik pesak jeste
vidi, sve pupoljke suvog ukusa
svakim korakom zapljuskuje
svaka je reč pesak više.

Tam tam hej ram ram
ritam Majki.

¹ Predavanje koje sledi održao je Les Marej na Internacionalnom festivalu poezije u Rotterdamu, 1998. Predavanja drugih pesnika iz ovog niza dostupna su na sajtu *Poetry International*. (Prim. prev.)

² U prevodu je tokom celog teksta (i u poeziji) zadržano veliko početno slovo u svim rečima gde ga Marej koristi kako bi nešto naglasio, a koje se inače ne pišu velikim početnim slovom. (Prim. prev.)

Iz Ledenih Doba dolazimo
sa plemenima i zanosima
bubanj jednolično lupa
tam tam hej ram ram.

Iz Ledenog Doba dolazimo
pesama tvorci, domova tvorci,
kako znaš da smo sveti:
zla je sreća novac nam dati.

Kraljevi stižu kasnije, farmeri kasnije.
Nakon Ledenog Doba, oni
pejzaž stvoriše, bespolno stvoriše,
prozu stvoriše i platiše.

Stvari kroz zanose tela dobijaju,
moramo biti krivo plaćeni,
voljeni, tumačeni i prezreni,
i sveštenik se prezrivo voli
kako znaš da je posvećen.

Mi smo nadareni i plaćeni.
Neki plaćeni su jednom bili mi:
kada su novce dobili
led im se u ustima stvorio
krc krc, Ledeno Doba.

Svet proze je Ledeno Doba
sve je to jedan pol
i teorija, što plavi tlo
došli smo tom plutajućom santom leda

Došli smo iz Ledenog Doba
napustili ga uz pomoć zanosa
svetovi se od zanosa greju
tam tam hej ram ram
nastavlja se, ne zaustavljamo se
idemo dalje od Ledenog Doba.

(iz *Subhuman Redneck Poems*, 1996)

Naša umetnost je doista drevna. To je neće nužno spasiti ako je ugrožena, ali joj daje na značaju i povezuje je sa nekim dalekim vremenima.

Na kontinentu na kojem živim, poezija je vladala desetinama hiljada godina, i smatram da je vladala otvoreno i očigledno. Tek nakon što su se 1788. doselili Evropljani, suštinski je zavladała proza. Sveti zakon koji još uvek upravlja životima Aboridžina koji poštuju običaje, sprovodi se kroz ogromnu mapu pevane poezije koja je povezana sa nebrojenim mit-skim predelima. Svaka grupacija „peva“ o području zemlje koju naseljava, kao što i svaka osoba uključena u ritual peva obredne pesme o svetim mestima za koje su on ili ona zaduženi unutar te teritorije. Osoba može nesputano reći: „Ta planina je moja majka: to je njen i moj predak; to je telo našeg pretka, i priča o kojoj pevamo i koju izvodimo je njeno telo. I mi smo njeno telo, i pesme su njeno telo, i obredi su njeno telo. To je Zakon Aboridžina“.

U religiji Aboridžina nema prinošenja ljudske žrtve, a koliko ja znam ni životinjske, ali u drugim tradicijama, gde ovakva prinošenja žrtve postoje, i što je najužasnije, u savremenom „sekularnom“ svetu, ona još imaju ove prvobitne funkcije. Prolivamo krv da bi se naše pesme ostvarile.

Aboridžine vređa kada se termin „mitologija“ koristi za njihove običaje, već radije govore o Pesmama Postanja, o Snatrenjima³ i Zakonu.⁴ Po svojoj raznolikosti, psihološkoj dubini i snolikoj šokantnosti priča, Zakon parira grčkoj i rimskoj, kao i mitologijama drugih drevnih kultura. On je zanimljiv i kao osobito čist primer vladavine poezije same, pre no što su se stvorili uslovi da se neke druge tvorevine pojave i zaklone je. U Australiji ne postoje arheološki dokazi o postojanju drevnih gradova ili kraljeva ili nekih, na drugačijim osnovama zasnovanih filozofskih sistema, ili konkurentnih tvorevina. U pričama ponekad naziremo odjeke nečeg novog, neke promene, ali one su se u svakom slučaju fino sklopile u ogromnoj pevljivoj unisonosti Zakona.

Nasuprot tome, vrlo malo od namerno jednolične i racionalne savremene australijske proze se ikako može pevati, niti se uz nju može igrati. Pretpostavljam da se isto tako malo ritualno peva ili igra u krvi i perju u Hagu ili Briselu. Oskudna, a ipak rečita površina proze prekriva ona pesništva koja nama istinski vladaju.

Svako normalno razvijeno živo biće ima dva uma i telo. Jedan um je um budne svesti, drugi je tajanstveni um snova, kojim u potpunosti živimo dok spavamo, ali koji je takođe prisutan kroz maštu kada smo budni. Nijedan od ova dva uma nema apsolutnu vlast; svaki vlada svojim oblikom svesti. To što mislimo da moramo da prevedemo pojmove iz našeg života snova u „racionalne“ pojmove našeg dnevnog mišljenja, odražava eru evropske vladavine, kao što su to i dva aspekta jezika i neverbalan model za koje se smatra da odražavaju dve hemisfere velikog mozga. Sve druge mentalne sposobnosti, imaginacija, svest, intuicija, podsvesni um, su izvedene i stvar su teorije, i one se mogu deliti na različite načine u različitim kulturama, ali se sve slažu u tome da sanjamo, budimo se i imamo telo. Osećamo potrebe tela, njegovu težinu, snagu i ravnotežu, zdravlje i cikluse i bol; a većina bi se složila i da naša osećanja kroz telo makar započinju. Svi će se složiti sa tim da

³ U originalu „Dreamings“, odnosi se na kosmologiju Aboridžina, termin je uveo antropolog W. E. H. Stanner kada je čuo reči jednog Aboridžina da „belci nemaju Snatrenja“ (*White man got no Dreaming*). Reč „snatrenja“ je upotrebljena da bi se napravila razlika između „snova“, kao i da se ne bi pribeglo opisnom prevodu. „Snatrenja“ se vezuju za paralelan svet koji se dostiže tokom ritualnih plesova, pesme ili slikanja. (*Prim. prev.*)

⁴ Odnosi se na skup običaja, tradiciju Aboridžina. (*Prim. prev.*)

svako od tri glavna oblika našeg života ponaosob može biti ili se čini da jeste prilično nezavisno. Dok se sunčamo na plaži u čistoj opuštenosti, možemo biti gotovo potpuno nesvesni bilo čega van telesnog užitka; dok smo u dubokom snu, gubimo u potpunosti iz svesti dnevna sećanja; još od vremena Platona, možemo pripisati jednu nabeđenu nadmoć razuma, a prezreti snove i telesna ograničenja. Nijedna od ovih krajnosti nije sama po sebi loša, mada se čisto mišljenje često precenjuje u nekim krugovima i daje mu se primat za koji ćemo shvatiti da je iluzoran. Nijedno od naših izdvojenih stanja po sebi nije stvaralačko, niti zdravo ljudsko biće može živeti isključivo u jednom od njih. Pokušati to, u svakom slučaju je varka: druga stanja deluju, možda samo pomalo prikriveno, čak i kada ih zanemarimo. Štaviše, ona mogu delovati prilično snažno. Sportista koji se vine uvis nad motkom možda je prilično nem u tom trenu i nakon skoka, ali on nije puko telo: misao i san su tu, planovi koji mu pomažu da se skoncentriše, njegovim udovima da se istegnu, da poništi veru u gravitaciju i da se snagom misli izmesti van granica telesnog iskustva.

Kada se zadubim u sebe, otkrivam da kada pišem neku pesmu, to činim u nekoj vrsti zanosa koji spaja moja dva uma jedan sa drugim i sa njihovim gospodarom-slugom, telom. Nagon za pisanjem pesme može doći iz bilo kog od ova tri, i svaki doprinosi tom zanosu stvaranja. Budna svest obezbeđuje reči, većinu ideja i verovatno veliki deo poetske konstrukcije. San doprinosi svojim aspektom bezvremenosti, aurom misterije i božanskog. Mislim da su mnogi smeli pesnički uzleti i spojevi, oni koje bi um možda odbio da nije očaran tišinom, doneti na letećem tepihu naših snova! Telo, sa druge strane, daje osećanje i ritam, taj slobodan-i-vezan ples reči i slika, a takođe obezbeđuje i zakone disanja koji će biti prisutni u delu. Čovek sa velikim kapacitetom pluća će bar ponekad pisati veoma duge stihove jer on za njih ima daha. Svi ovi doprinosi ujedinjuju se u blistavoj simultanosti, kada se do pesme dođe u pravom trenutku njenog unutrašnjeg razvoja. Ako se sa pisanjem započne prerano u njenom začetku, vrlo je verovatno da će biti nereda, biće zbrkana i nedovršena; ako se započne prekasno, može ispasti odveć shematična, poput nekog programa.

Zanos ujedinjenja u kome se pesma piše u meni traje neko vreme, nekoliko sati ili dana, i možda još nekoliko dana dok ne izbledi. Tokom tog vremena, mogu da doteram pesmu, izmenim je ukoliko je potrebno, i delom sudim o njenom kvalitetu. Tek kada taj zanos potpuno nestane i postane prošlost, mogu da je konačno ocenim, iako se ponekad lični doživljaj faze kad se sve ujedinjuje može pokazati boljim nego što su to njeni plodovi. Karl Jung i mnogi pre njega, nazvali bi ovaj doživljaj ujedinjenja mojom dušom, ali kako ne želim da preterujem ili da zavisim od reči koja je izlizana od upotrebe, radije ću ga nazvati moje pesma-sopstvo (*poem-self*). Fuzija tri normalna stanja mog bića pojačava svaki od njih i stvara često toliko jako uzbuđenje da ne mogu dugo da se nosim sa njim u jednom naletu, već moram ustati i istrčati napolje da se od njega odmorim, a onda se vratim po još. Pesma koju pišem tokom ovog iskustva će sadržati taj doživljaj i on će biti utoliko intenzivniji ukoliko je pesma bolja, i biće u njoj sadržan nakon što me je zanos napustio. Ono što stvaram, u stvari, jeste jedno novo telo sačinjeno od reči i snažne kombinacije reči kroz koje će moja duša, onakva kakva je bila u određenom trenutku, nastaviti da postoji. Oni koji su podložni poetskom ili, kako možda više volimo da kažemo, umetničkom doživljaju, saživeće se sa tom realnošću u mojoj pesmi, i ako sam je napisao oso-

bito dobro, oni, kao i neki drugi posle njih, osećaće to isto onoliko dugo koliko moj jezik bude postojao ili se bude prevodio na druge jezike. Što se mene tiče, pesmi se mogu vratiti, čak nakon više godina, i ponovno u nekoj meri doživeti njen zanos sjedinjenja, ali nikada više istim intenzitetom. Da bih ponovo to imao, taj nivo estetske fuzije u sebi, moram napisati novu pesmu. Ili moram naići na tuđe umetničko delo koje će me potpuno očarati. Često sam pričao o tome kako sam, kada sam prvi put ušao u Muzej Van Goga u Amsterdamu i uživo video njegove slike u životnoj fazi koja mora da je u mom životu bila prava, seo na jednu od klupa sa jastucima i odspavao neko vreme, kao da sam želeo da umanjim početno zaslepljujuće prezasićenje. Još uvek volim njegova dela, ali više nikada nisam morao ponovo to da uradim. Čini se da postoji nekakav zakon inherentan životu u ovoj fazi naše evolucije, po kome možemo doživeti apsolut, sveprožimajući osećaj o svemu što jesmo i što ćemo biti, ali da taj osećaj ne može opstati kao postojano, trajno stanje. Sjedinjenje nastavlja da postoji u delu, ali ne u nama. Pretpostavljam da je ovo osnovni model i struktura sveg ljudskog stvaralaštva, kao i razlog što ne prestajemo da stvaramo, ma kako nesavršene bile naše duše-tela koje stvaramo. Ovaj proces nazivamo poezijom (*poiesis*: praviti) hiljadama godina duže nego bilo kojim drugim imenom, i sasvim smo ga sigurno izražavali kroz reči, muziku i ples duže nego drugim sredstvima, mada bi pećinski slikari mogli da nam na to prigovore, u stankama između pevanja i slikanja svojih zmija i bizona po krečnjačkim zidinama.

Zapadna civilizacija je hiljadama godina daleko od lovačko-sakupljačkog sveta, i mnogo se toga desilo u međuvremenu. Pop muzika je industrija od milijardu dolara, druge vrste muzike izmešane sa nešto reči su tu negde, ali poezija u stihu je marginalna, nju sluša skroman broj ljudi na poetskim večerima, a čita je sa papira verovatno još manji broj njih. Pa ipak, poezija je zadržala čudesan ugled, koji nije uvek umanjen kolutanjem očiju ili mačističkim poluizrugivanjem. Još uvek postoji iskonska zlovolja kad pesniku treba dati običnu zaradu, ali vrlo malo njih shvata da je to posledica drevnog osećanja da smo mi, poput sveštenika i majki, posvećenici koji ne treba da se uprljaju novcem. „Nema novca u poeziji, ali nema ni poezije u novcu“, kao što reče Robert Grejvs – pa ipak, primetno je koliko nacionalnih valuta ima na sebi portrete pesnika. Jezik koji proizilazi iz poetskog sjedinjenja nazivam *Celogovor* (*Wholespeak*) – kada sam smislim svoj žargon, bar je nekonvencionalan! – dok onaj sivlji, jednoličniji govor funkcionalne proze i dominacije racionalnog, zovem *Uskogovor* (*Narrowspeak*). Celogovor dostiže svoj vrhunac u poeziji ili bi to trebalo, čak i paradoksalno onda kada poezija nije kitnjasta ili snažna; Celogovor može biti nečujno prisutan, a ipak u jednom trenu upozoriti ljude da je tu. Njegovi fragmenti i kitnjast stil su frekventni u običnom kolokvijalnom govoru, ali je on mnogo ređe sklon naučnom ili žurnalističkom pisanju. On naravno nikako nije ograničen na stih; čak i bez savršene građe krajeva stihova i opkoračenja, proza može biti obogaćena tenzijom Celogovora koji menja dah. Znam za jedan australijski roman (*Zmija*, Kejt Dženings [Jennings]) u kome je patos tragične priče sve samo ne nesnošljiv, zato što su poglavlja zbijena u prozne pesme od jednog paragrafa. Sa druge strane, ne bi trebalo prezreti ravnu jednoličnost praktičnog Uskogovora. Ona upravlja realnošću koja nam nudi bezbroj činova poetskih i kvazipoetskih sjedinjavanja, a služi i kao nužan odmor od životnih snažnih osećanja

za koje nam Priroda još ne dozvoljava da se punovremeno u njima nastanimo, a verovatno nikad i neće.

Iako su svi otvoreni za upozorenje Celogovora kada je u pitanju autentičan novinski članak, u životima većine savremenih ljudi, poezija je nadomešćena njihovim ljubavima, brakovima, poslom – ako imaju puno sreće, hobijima, sportom, religijom (jednom sam rekao da je svaka prava religija jedna duga, spora pesma, dok je pesma jedna mala, brza religija), politikom, alkoholom ili ostalim narkoticima, mada bi sve ovo moglo da se koristi za zanemarivanje duše, kao televizija. Za stvaraoce, poezija u život može ući sa skice za knjigu na kojoj rade, ili igrice koju osmišljavaju, ili ideologija koje smišljaju, ili jednačina koje rešavaju. Izambard Kingdom Brunel⁵ svoje pesme pisao je crnim olovom Industrijske revolucije, čitav nov opseg mostova i železnica i ogromnih parobroda. Pesa Anrija Dinana⁶ beše Crveni Krst, a pesma Emelin Pankhurst⁷ bila je potraga za jednostavnom, zaslepljujuće pravednom vizijom prava na glas drugog dela čovečanstva. Doživotna pesma Harija Hudinija je u vidu mnogih strofa proizašla iz skeptičnog gorljivog argumenta protiv magije, potrebe da dokaže da se svi efekti magije mogu racionalno postići; on je to celim svojim bićem demonstrirao, a jedan slučaj koji nije mogao tako da razreši doveo ga je do propasti. Pesme Koko Šanel su se sve više pojavljivale u vidu odeće i šešira – a primera ima još, oni se nadovezuju u svetu oko nas dok ovo izgovaramo. Ako je danas potrebno odbraniti poeziju, onda ona treba suštinski da se odbrani od onih drugih vidova stvaralaštva čija je ona bila osnovna preteča, a čija sredstva izražavanja nisu u osnovi reči, premda mogu biti praćeni oblačcima govora. Oni danas prete da pobede pravu poeziju i sahrane je. A poezija takođe treba da se odbrani od velikih pesama (poema) koje bi je zarobile i možda joj dale povlašćen položaj samo ako bi im ona služila za kraj. Mnogi branitelji poezije se rukovode time; nadam se ne i ja.

Manje ili više pozajmljene kvazipesme u koje ljudi unose svoje duše, retko ostavljaju prostora za pravu rimu, a kada je i imaju, one su obično takve da se odnose na objekt ljubavi. U urbano vreme, poezija je bezlična potrošna roba, koja se teško prikazuje po zidovima ili stolovima u kaficima, a književnički način života u velikoj meri je sklon da ukaže na kratak spoj u kome poetska energija ne ulazi u Dela. Duže poeme često imaju za cilj da objasne ili da menjaju ceo svet, a da bi to učinile, potrebno je da upotrebe svu poeziju za sebe, a možda i da prognaju u vanjsku tamu onu koja se ne može upotrebiti. Značajno pitanje koje se može postaviti svakoj pravoj pesmi jeste: Da li pripadaš nekoj većoj pesmi i da li joj služiš? I ako je tako, da li to tebi kao pesmi šteti, ili šteti većoj pesmi čiji si deo? Skrivaš li njenog zloduha ili ga prenosiš?

Ako je, sa druge strane, pesma na pravi način nezavisna, a ne popustljivo potčinjena vremenu ili preovlađujućem senzibilitetu koji su druge pesme uspostavile, ona je podjed-

⁵ Isambard Kingdom Brunel (1806-1859), engleski inženjer, tvorac parobroda i železnica, projektant mnogih mostova i tunela. (*Prim. prev.*)

⁶ Jean Henry Dunant (1828-1910), švajcarski biznismen i društveni aktivista, dobitnik prve Nobelove nagrade (1901), jedan od začetnika ideje i osnivača Crvenog Krsta, inicijator Ženevske konvencije. (*Prim. prev.*)

⁷ Emmeline Pankhurst (1858-1928), britanska aktivistkinja, predvodnica britanskih sifrazetkinja koje su se borile za (i osvojile) pravo žena na glas. (*Prim. prev.*)

nako važna stvar kao najveća istorijska poema, pravi ekvivalent, recimo, Revoluciji ili Veneciji, i može biti dugovečnija od njih. Poeme imaju svoje glasnogovornike i sknavitelje: pesma je celovita i ne treba joj više ništa. U srži svake pesme, čin pisanja se obično još uvek odvija, privlačeci preostale energije ka sebi više ili manje pohlepno. Hiljade ili čak milioni ljudi mogu na tome raditi, i u tome verovatno ići napred.

Možemo reći da što je poema duža, verovatnije je da ona još nije u potpunosti pronašla svoje otelotvorenje. Pravi bog vam daje svoje telo: lažni bogovi traže da im vi date svoje. Stoga je uvek mudro pitati svaku dužu poemu, a i neke kraće, isto tako: Želiš li da ti budem telo? Ili možemo postaviti pitanje koje je australijski pesnik Robert Grej⁸ postavio kroz kratku pesmu: „Pokazala si mi palatu/ svojih ideala./ Sada mi pokaži svoje tamnice“.

Kada se Prosvetiteljski kanto⁹ koji zovemo Boemija razvio u modernizam, univerziteti su postali njegov glavni dom i podrška. Rani modernizam je bio izuzetno oslobađajući, jer je pesnicima doneo novo, prefinjeno čitalaštvo i oslobođenje od izveštačenosti starijih stilova u kojima je široko čitalaštvo dugo uživalo i prilično nas zarobilo. Modernizam je učinio da tematika poezije postane gotovo neograničena, i odobrio je registre i rečnik koji su se ranije razvrstavali prema rigidnoj hijerarhiji kategorija po kojima je Kipling smatran „slabim“, a Tenison „uzvišenim“. Ali avaj! Ako nam je modernizam dao prefinjeno, novo čitalaštvo, on je takođe oterao sva naša starija čitalaštva i učinio nas zavisnim od njega samog. A on je imao svoje programe i ciljeve. Za neke pisce i kritičare, on je zapravo bio estetika, za druge je bio politički program. A jednog lepog dana, svi smo mi shvatili, ili nam je neko rekao, da smo njegovo vlasništvo i da se određena obavezna služba očekuje, određene teme obrađuju na odobren način ili se ni ne obrađuju. Ako to ne ispunjavamo, mi bismo bili podrivani, ne bi se ozbiljno razmatrao naš umetnički rad, poslali bi nas tamo gde više nema publike za nas. Jer za lošu muziku, loše slikarstvo i loše filmove postoje slobodna tržišta, ali je tržište za lošu poeziju samo po sebi unutar okvira radikalnog modernizma. Pravi pomaci u književnosti modernizma su, verujem, daleko iza nas, a samo fetiš pomaka po sebi, i još recikliranje starih inovacija, trivijalne varijacije, preostaju u naše doba. Sledeća prava promena u umetnosti će nastupiti kada se pojave novi konzumenti.

Nagovaranja onog koji pridobija pristalice ne potiču samo od modernizma, moralo bi se dodati. Ona mogu doći užasno naglo sa svih strana koje polažu puno pravo na našu lojalnost. U vozu koji je 1979. išao iz Dablina za Belfast, članovi društva Šejmase Hinija u Severnoj Irskoj su od njega tražili:

*„Zaboga, kad ćeš da napišeš
Nešto za nas?“ „Ako nešto i napišem,
Šta god to bilo, pisaću za sebe.“*

Nema sumnje, njegova odanost sebi i odanost poeziji, bili su jedno te isto. Manje štetno za dušu naše umetnosti, ali sasvim sigurno veća pretnja njenoj recepciji u svetu, jeste naredbodavna i pro-kustoska oblast obrazovanja i njen izdanak – industrija Kulture. Baš

⁸ Robert Gray (1945), australijski pesnik, pisac i kritičar. (Prim. prev.)

⁹ Canto – deo veće pesme (poeme). (Prim. prev.)

kao što slike i muzejske izložbe danas nestaju u povojima objašnjavanja i agresivnog nastupa one često politički vođene proze, tako je poezija već dugo gotovo smrtno pretrpana tumačenjima i kritikom.

Ako je razdoblje preteranog nadzora kritike učinilo da pesnici žive kao snažno primitivno pleme kojeg maze i objašnjavaju horde antropologa, skorija prevlast književne teorije često zvuči kao buka buldožera koji dolaze da iskrče naše prašume i da nas sa njima izmeste. Bilo je neizbežno, kad uzmemo u obzir mehanizam koji opisujem, da sama kritika postane sopstvena pesma i da pije našu krv kako bi se osnažila. Međutim, negativna reakcija na njenu prevlast pomogla je da se stvori mreža koja je delimično van njene nadležnosti, kroz porast javnih čitanja u bibliotekama, školama, umetničkim centrima, pa čak i pabovima i gradskim dvoranama. Takođe, još ima malo prostora za poeziju na književnim festivalima, gde smo pogodni da se provozamo kao kolica maglovitog sadržaja između pretencioznih štandova prozne konferencije. Na nekim takvim skupovima sam bio osuđivan za zločin pošto mi je bilo draže da pevam nego da smaram za večerom, ali danas to nadoknađujem!

Ako prihvatimo stanovište da su ljudska bića u osnovi poetična, pre nego racionalna ili iracionalna, to nosi određene zanimljive konsekvence. Niz istrošenih, starih dihotomija koje su se nadvijale nad mnogim civilizacijama, dihotomija kao što su one između klasičnog i romantičarskog ili klasičnog i gotičkog u prethodnom dobu, ili konfučijansko nasuprot taoističkom, odjednom se čine nerealnim, pukim smenjivanjem naglašenih stvari unutar veće celine koje se zasnivaju na samoj našoj prirodi. Platonistička vladavina racionalnog postaje nestvarna i nepodnošljiva, ali se ne zamenjuje vladavinom nečega iz sfere iracionalnog. Svest o tome da će poema u potrazi za svojim otelotvorenjem i zaključkom ponekad zahtevati ljudsku žrtvu, a da je ljudska žrtva u suštini ubistvo počinjeno da bi se pesma ostvarila, može nas učiniti opreznim za sve vrste tvdnji koje nas prate u životu. Saznanje da je svaka tematika obojena pesmom ili pesmama kroz koje se posmatra i da se verovatno ništa ne može ni spoznati osim kroz ovu ili onu pesmu, može takođe povećati naš opšti oprez. Uzgred, da biste se u to uverili, samo pomislite: ako ste se školovali pre dvadeset ili trideset godina, koliko od onoga čemu su vas učili se još uči i smatra istinom? Ako imamo tezu o osnovnom stvaralačkom mehanizmu kojim se živa bića služe, moguće je postojanje stila i rečnika kritike koji nam je nekad nedostajao. Suočavajući se sa novim Hitlerom, možda bismo mogli reći: Da, evo poeme kojoj fale moždane komponente logike, ali je ona duboko afektivna, sa snažnom komponentom sna i afirmacije telesnog. Ne bi bilo mnogo korisno potcenjivati njenu intelektualnu slabost, jer će, uprkos tome, biti draga onima koji su intelektualno slabi. Usredsredite se na njenu veliku i otvorenu krvožednost i njeno prezrenje prema svima koji nisu snažni i seksi. Pokažite onima koji nisu fizički obdareni kako bi mala bila njihova dobit u takvom jednom poretku: oni čine većinu, ako uspete da ih ubedite da to priznaju! Napokon, stvorite bolju pesmu, jer jedino pesma može da pobedi pesmu.

Opšta vidljivost osnovnog stvaralačkog mehanizma, njegovo stalno oblikovanje kroz dostupnost poezije ljudima u novinama, magazinima, televiziji i predstavljanje poezije kao nečeg posebnog i u isto vreme običnog, kao što danas predstavljamo manekenke, pomoglo bi ljudima da postanu svesniji da modni zahtevi i diktati koji njima vladaju nisu

ništa više do izdanci jednog istog uma koji ih stvara, lični trenutak nastanjivanja duše¹⁰ koji žudi za ostvarenjem. Sve su ideologije u svojoj osnovi iste. Druga dva zaključka koja su mi pala na pamet, među mnoštvom onih koje drugi naziru, jesu da bi ovaj sveobuhvatni model ljudske misli poništio sve hijerarhijske poeme, i da bi poezija kao ključ kulture, pre nego intelekt, ukinula sve buduće pretnje veštačke ili robotske inteligencije, kojima naprosto nedostaje ceo raspon naših dimenzija za život i mišljenje. To je, pretpostavljam, ono što su ljudi zaposleni na svemirskom brodu zvanom *Enterprajz* pokušavali da kažu gospodinu Spoku sve ove godine. Završimo, kao što smo i počeli, jednom pesmom:

INSTRUMENT

Ko čita poeziju? Ne naši intelektualci:
oni žele da je kontrolišu. Ne ljubavnici, ne ratoborni,
ne oni što ispit polažu. I oni je letimice prelaze za bukete cveća
i magične adute. Ne ni jadni školarci
koji podmuklo prde dok se protiv nje vakcinišu.

Poeziju čitaju ljubitelji poezije
i sluša je još malo onih koje nagovaraju do kafea
ili gradske biblioteke na čitanja sa dioprijom.
Ljubitelji poezije mogu brojati milion ljudi
na celoj planeti. Manje nego oni koji igraju skat.¹¹

Ono što im užitak pruža je nikad-smrtonosan
letimičan pregled, najčešće prečišćen, u stihu,
i uhvaćen u ushićenju mirno na površini papira. Ostatak poezije
čiji je sastavni deo ova nekad bila još
vlada kontinentima, kao što je uvek i činila. Ali sada pod uslovom

da se njeno pravo ime nikad ne spominje. Ova besna poezija,
suprotnost, ali i tajna racionalnog,
ko čita nju? Oh, ljubavnici, školarci,
governici, generali, zločinački gospodari, svi je čitaju.
Porše, lansiranje, Geja, kul, patrijarhat.

Među besnim strofama, mnoge zahtevaju tvoju put
da se u njoj otelotvore. Samo savršena umetnost

¹⁰ U originalu stoji reč „ensoulment“, u hrišćanstvu se ovaj termin odnosi na trenutak kada se duša nastanjuje u telo. Postoje oni koji veruju da duša nastaje simultano kada i telo (fetus), kao i oni koji veruju da se duša naknadno nastanjuje u fetusu, ili u trenutku kada se on osamostaljuje (rođenjem). (*Prim. prev.*)

¹¹ Skat – igra kartama, nastala u XIX veku u Nemačkoj. (*Prim. prev.*)

koja nije potčinjena svom vremenu može te okrenuti
uzduž i popreko većih pesama u kojima si.
Biti izvan vascele poezije je nedostižna praznina.

Zašto pisati poeziju? Za čudno nezaposlenje.
Za bezbolne glavobolje koje moraju pulsirati da bi
te spopale duž ruke kojom pišeš u trenu kad se sve nagomila.
Za kasnije prepravke, ređanje glagolskih oblika
pre no što te zanos napusti. Za rad uvek van granica

tvoje sopstvene inteligencije. Da ne bi morao da podstičeš
i izdaješ siromašne da to rade. Za ne tako silnu slavu.
U politici nešto malo na nju podseća: verovatno
australijski kolonisti ponovo smišljaju prezrivu, davno
prihvaćenu tajnu glasačku kutiju, da deflaciju sakriju

i, kao donosioci blagostanja, ponize masovne grobnice revolucija,
kao ivicom sekire, tako liktorski.¹²
Da li je to jedna sjajna svetska pobeda moralnog kukavičluka?
Disanje u snolikom ritmu i daleko od kreveta
ispoljava dar. Biti tragičan sa knjigom na glavi.

(iz *Conscious and Verbal*, 1999)

(Sa engleskog prevela **Ivana Maksić**)

¹² Liktor – titula u Starom Rimu. Liktori su poticali iz plebsa (plebejaca, slobodnih građana). Morali su biti snažni, dobro građeni jer je njihova uloga bila da služe magistratu, i sveštenstvo. Bili su njihovi zaštitnici, telohranitelji. Za ovu službu su bili plaćeni, a bili su izuzimani iz vojne službe. Liktori su obično prikazivani sa velikim sekirama. (*Prim. prev.*)